

## Tieteidenväliseen tiimalasiin?

■ Jussi Pakkasvirta

Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos on Helsingin yliopiston valtiotieteelliseen tiedekunnan yksikkö, joka koostuu kehitysmaatutkimuksen, käytännöllisen filosofian, taloustieteen, yhteiskuntahistorian (poliittinen historia sekä talous- ja sosiaalihistoria) ja yleisen valtiopoin oppiaineista. Laitokseen sijoittuvat myös Eurooppa-tutkimuksen verkosto, Helsinki Center of Economic Research ja vuoden 2015 alusta Kuluttajatutkimuskeskus. Laitos on tyypillinen iso suomalainen monitieteinen yliopistoyksikkö, jossa on hyvät edellytykset tieteidenväliseen yhteistyöhön. Erityisen kiinnostavaksi yhteis-

työn on tehnyt laitoksella toimiva Yhteiskuntatieteiden filosofian huippuyksikkö [TINT], joka tutkii juuri tieteidenvälisyyttä.

Todellisuus ei kuitenkaan ole aivan näin ruusuinen. Akateemiset rakenteet ja perinteet ovat yhä vahvasti sidottuja disipliinien järjestelmään. Totunnaiset tekemisen tavat ovat vanhoja myös ”nuorissa tieteissä”, kuten yhteiskuntatieteissä. Tutkijat oppivat käyttämään tiettyjä menetelmiä ja analysoimaan aineistoja tieteenalansa perinteitä soveltaen. Tämä tapa pätevöittää ja on toki myös hyvän tutkimuksen lähtökohta. Tieteidenvälisyys nähdään valitettavan usein vakiin-

tuneiden opinalojen muodikkaana haastajana – joskus jopa ”vihollisena”, vaikka tieteidenvälisyyden tarvetta peräänkuulutetaan jatkuvasti akateemisissa puheissa, arvioissa ja suunnittelussa.

Tieteidenvälisessä tutkimuksessa pyritään soveltamaan eri alojen näkökulmia eli käyttämään ”tieteidenvälistä mielikuvitusta”. Tällainen mielikuvitus edellyttää yhteistyötä. Paras tutkimus pyrkii oppimaan eri tieteenalojen teorioista, metodeista ja tutkimuskysymyksistä. Isoilla laitoksilla on mahdollisuuksia aitoon tieteidenväliseen yhteistyöhön, mutta käytännössä tätä tapahtuu lähinnä isoissa tutkimusrahoitushankkeissa ja joillain erikoiskursseilla.

Kriittiset pedagogit ja tutkijat, kuten Paolo Freire ja Boaventura de Sousa Santos, ovat peräänkuuluttaneet demokraattista oppimiskulttuuria. Tämä lähestymistapa on kytköksissä hermeneuttiseksi miellettyyn kykyyn yrittää ymmärtää erilaisia epistemologioita. Demokraattinen oppimiskulttuuri ehdottaa, että tutkija ei pelkästään kuuntele toisesta tutkimuskulttuurista tulevaa kollegaa, vaan myös kunnioittaa ja pyrkii ymmärtämään teoreettisesti toista tai erilaista. Juuri tämä on suurlaitosten hedelmällisen kehittämisen ytimessä – ja samalla niin vaikeaa.

Yhteiskuntatieteissä oppiaineiden erot ovat usein laadullisen ja määrällisen metodin eroissa. Tämä kahtiajako on kuitenkin melko keino-tekoinen, ja se on mahdollista ylittää tieteidenvälisen näkökulman kautta.

Tieteidenvälisyys perustuu epistemologisesti ja metodologisesti avarakatseiselle ja moniarvoiselle tutkimusasenteelle. Tämä luo uudenlaisia haasteita. 1950- ja 1960-luvulla yhteiskuntatieteiden opiskelijat koulutettiin etsimään kausaalisuhteita empiiristen aineistojen ja kvantitatiivisten metodien avulla. Malleja sovellettiin melko mekaanisesti mm. politiologiassa ja sosiologiassa, vaikka oli ilmeistä, että monimutkaisia yhteiskunnallisia ilmiöitä ja suhteita on vaikeaa selittää vain luonnontieteellisin metodein tai matemaattisella analyysillä.

Yhteiskuntatieteissä kriittinen teoria, sosiaalinen konstruktivismi, postmodernismi ja hermeneuttisten metodien uudelleenherättä-

minen haastoivat 1970-luvulta lähtien empiiriset ja kvantitatiiviset tutkimukset. Etenkin kielien merkitys oli muodissa – jopa niin pitkälle, että monet tutkijat rakensivat analyysinsä sen oletuksen ympärille, että kaikki voitiin supistaa kielellisiin ja retorisiin suhteisiin. ”Diskursiivinen käänne” haastoi kvantitatiivisen tutkimuksen perustan. Kvantitatiivinen analyysi rakentui olettamukselle, jossa tutkija hyödyntää eri mitareita selittääkseen yhteiskunnallista maailmaa, mutta yhteiskunnalliset ilmiöt olivat näitä paljon monimutkaisempia ja tällaisten mittareiden ulottumattomissa.

Kvalitatiivisen ja diskursiivisen tutkimuksen buumi herätti kuitenkin uusia ongelmia. Miten pelkästään merkitykset pystyvät selittämään maailmaa ja ihmisten monimutkaisia vuorovaikutussuhteita? Äärimmäisin sosiaalinen konstruktivismi johti epäselviin tai sattumanvaraisiin päätelmiin ja arvioihin.

Koska ”kvantitatiivinen korpus” (tieteellisten kausaaliiteettien ja kvantitatiivisen analyysin perusteet) katosi monista akateemisista opinto-ohjelmista, opiskelijat usein löytävät itsensä tilanteesta, missä ”mikä tahansa käy, mutta mikään ei auta”. Yksi ratkaisu ongelmaan on yhdistää sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia metodeja yhteiskuntatieteissä ja humanistisilla aloilla, ja tehdä tämä tieteidenvälisellä asenteella.

Tieteidenväliset opetus- ja tutkimustehtävät vaativat aina perinteisten oppialojen taitoja. Vahvojen tieteenalojen arvioijat vaikuttavat akateemisiin rekrytointipäätöksiin, mikä tarkoittaa, että tieteidenvälisesti ansioitunutta ehdokasta ei välttämättä valita – edes harvoihin tieteidenvälisiksi määriteltyihin tehtäviin. Tieteidenvälisyydestä voidaan rangaista myös rahoituspäätöksissä. Vaikka se tunnustetaan erityisansiona rahoitushakemusten ohjeissa, tutkimushankkeita arvioivat useimmiten perinteisillä tieteenaloilla ansioituneet tutkijat, joille on sekä helppoa että houkuttelevaa suosia tiukasti johonkin perinteiseen tai arvioitsijan omaan tieteenalaan kuuluvia hakemuksia.

Koska yliopistojen rahoitus on kanavoinut resursseja tieteenalojen kautta, monet tieteidenväliset tutkimusalueet tuntevat tarvetta muut-

tua tieteenaloiksi. Uuden tieteenalan luominen antaa suurempaa vapautta rekrytoinnissa, mutta se voi myös tappaa tieteidenvälisyyttä esimerkiksi määrittelemällä sitä, mikä on oikeaa kunkin alan tieteidenvälisyyttä. Joskus kyse on myös erinomaisten tutkimushankkeiden keinotekoisesta muuttamisesta tieteidenvälisiksi.

Yksi käytännön tapa kehittää tieteidenvälisyyttä yhteiskuntatieteissä on tutkintojen tiimalasimalli. Aluksi opiskelijoille annetaan akateemiset perustaidot erilaisista tieteellistä lähestymistavoista. Kandidytöt ovat tieteen erilaisia perusteita painottavia, ja niissä opetellaan tieteen peruskorpusta – ja niin kvalitatiivista kuin kvantitatiivistakin metodiikkaa. Maisterivaihe on selkeästi disiplinaipohjainen ja tohtoripinnoissa taas jatketaan enemmän tieteidenvälisen tutkimuksen ja opetuksen linjoilla. Tämän kaltaisia paineita tulee esimerkiksi Bologna-prosessin eurooppalaisesta opetusstandardista. Suomessahan tutkintojen kolmiportaisuus ja tieteenalan vaihtaminen tutkintojen välillä eivät ole toteutuneet Bologna-prosessin hengessä. Ehkä suurlaitoksilla olisi vihdoin vaka-

vasti toteutettava tällaista tiimalasimallia. Se olisi myös tieteidenvälisen demokraattisen oppimisprosessin konkreettinen – ja uskoakseni hyödyllinen – kokeilu.

## Kirjallisuutta

- Augsburg, Tanya (2009) *Becoming Interdisciplinary: An Introduction to Interdisciplinary Studies*. Dubuque: Kendall/Hunt.
- Becher, Tony ja Trowler, Paul (2001) *Academic Tribes and Territories: intellectual enquiry and the cultures of disciplines*. Buckingham: Open University Press.
- Boaventura De Sousa Santos (2002) *Towards a New Common Sense: Law, Globalization, and Emancipation*. London: Butterworths.
- Freire, Paulo (2007) *Pedagogia del oprimido*. México, D.F.: Siglo XXI.
- Mikkeli, Heikki ja Pakkasvirta, Jussi (2007) *Tieteiden välissä? Johdatus monitieteisyyteen, tieteidenvälisyyteen ja poikkitieteisyyteen*. Helsinki: WSOY.
- Pakkasvirta Jussi (2011) ”Interdisciplinary Perspectives on Latin American Studies”. *Nordic Journal of Latin American Studies*, Vol. XL:1–2, pp. 161–184.
- Wallerstein, Immanuel (1996) *Open the Social Sciences. Report of the Gulbenkian Commission on the Restructuring of the Social Sciences*. Stanford: Stanford University Press.

**Kirjoittaja on Helsingin yliopiston politiikan ja talouden tutkimuksen laitoksen johtaja.**